

WSPOMNIENIA

Profesor Antoni Łaszkiwicz (1904–1980) — wspomnienie w trzydziestą rocznicę śmierci

Dnia 21 kwietnia 1980 r. zmarł Prof. dr hab. Antoni Łaszkiwicz, wielki uczony, wybitny filatelista, erudyta i człowiek nadzwyczajnych przymiotów osobistych.

Antoni Łaszkiwicz urodził się dnia 28 września 1904 r. w Zakatałach na Kaukazie (obecnie Republika Azerbejdżanu). To małe miasteczko 63 lata później nadało Profesorowi honorowe obywatelstwo. Jego ojciec pracował w sądzie. W carskiej Rosji wykształceni Polacy bardzo często zajmowali odpowiedzialne stanowiska zarówno w administracji, jak i w armii. Dzieciństwo i lata młodości Antoni Łaszkiwicz spędził w Gruzji i na Wołyniu. W roku 1920 przyjechał wraz z rodziną do Warszawy, gdzie po zdaniu matury studiował krystalografię, mineralogię i petrografię na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego. Aby utrzymać siebie i rodzinę, udzielał korepetycji i podejmował się dorywczych prac zleconych. W roku 1923 podjął pracę w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, a od roku 1925 był młodszym asystentem na Uniwersytecie Warszawskim. Studia ukończył w dniu 1 lutego 1929 r. i uzyskał stopień doktora filozofii za rozprawę *Studia mineralogiczne*, a następnie podjął pracę na Uniwersytecie Jagiellońskim pod kierunkiem prof. Stefana Kreutzza. W 1931 r. jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej doskonalił swoje kwalifikacje u prof. Victora Goldschmidta w Heidelbergu i u prof. Paula Niggliego w Zurychu. Po powrocie na Uniwersytet Warszawski kontynuował działalność dydaktyczną, podjętą jeszcze w roku 1925. Habilitację w zakresie krystalografii uzyskał w roku 1931 na Wolnej Wszechnicy Polskiej, a w zakresie mineralogii w 1932 r. na Uniwersytecie Warszawskim.

Zmobilizowany w sierpniu 1939 r., jako porucznik rezerwy, Antoni Łaszkiwicz uczestniczył w kampanii wrześniowej w grupie *Narew*, z którą wycofał się na Polesie. Po zakończeniu działań wojennych znalazł się w Wilnie, gdzie prowadził wykłady z krystalografii na Uniwersytecie im. Stefana Batorego, pracował w Komitecie Pomocy Uchodźcom oraz w Zarządzie Drogowym Republiki Litewskiej jako inżynier gruntoznawca. W czerwcu 1941 r. Niemcy hitlerowskie rozpoczęły realizację *Plan Barbarossa*, uderzając na swego dotychczasowego sojusznika — Związek Radziecki. Po zajęciu Wilna przez Niemców Antoni Łaszkiwicz powrócił do Warszawy, gdzie czynnie działał jako wykładowca w tajnym nauczaniu i w konspiracji. Jako żołnierz Armii Krajowej uczestniczył w Powstaniu Warszawskim, a po jego upadku przeszedł obóz w Pruszkowie, skąd przedostał się do Krakowa. Tam kontynuował wykłady na Tajnych Kursach Uniwersyteckich. Po szybkim wyzwoleniu Krakowa Antoni Łaszkiwicz powrócił do Warszawy i w lutym 1945 r. podjął pracę na organizującym się Uniwersytecie Warszawskim, początkowo na stanowisku zastępcy profesora, a od czerwca 1946 r. — profesora nadzwyczajnego.

W latach 1949–1955 przebywał w więzieniu pod zarzutem działalności konspiracyjnej. W końcu 1956 r. na fali odwilży, po ponownym rozpatrzeniu sprawy został uniewinniony i zrehabilitowany. Po odzyskaniu wolności w roku 1955, wobec zaistniałych zmian organizacyjnych na Uniwersytecie Warszawskim, Prof. Łaszkiwicz nie mógł już powrócić do swojego poprzedniego miejsca pracy. Wtedy pomocną dłoń podała mu dyrekcja Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie, zatrudniając go na stanowisku samodzielnego pracownika nauki. W czerwcu 1956 r. Profesorowi powierzono organizację Zakładu Petrografii i Geochemii (przekształconego później w Zakład Mineralogii i Petrografii). Prof. Antoni Łaszkiwicz (w roku 1964 mianowany profesorem zwyczajnym), kierował tym zakładem do przejścia na emeryturę, co nastąpiło w lipcu 1972 r. Jednocześnie z pracą w PIG, w latach 1963–1970 był kierownikiem Działu Mineralogii i Petrografii Muzeum Ziemi PAN w Warszawie.

Ryc. 1. Profesor Antoni Łaszkiwicz — początek lat 60. XX w. Fotografie 1 i 2 pochodzą z archiwum A. Maliszewskiej

Gdy w czerwcu 1956 r. Prof. Łaskiewicz zorganizował swój zakład w Państwowym Instytucie Geologicznym, ukończyłem studia na Akademii Górniczo-Hutniczej i dostałem nakaz pracy w PIG w Warszawie. Prawie równocześnie rozpoczęliśmy więc pracę w tej samej instytucji, a z racji ukończonej przeze mnie specjalności, dotyczącej złóż soli, drogi nasze musiały się zejść na gruncie zawodowym. Nadmienić tu trzeba, że Prof. Łaskiewicz był autorem fundamentalnych prac o minerałach i skałach solnych, a jako kierownik zakładu prowadzącego badania laboratoryjne dostarczonych próbek, utrzymywał żywy kontakt z geologami terenowymi przywożącymi te próbki do Warszawy. Nasze kontakty stały się jeszcze częstsze, gdy Profesor dowiedział się o moich zainteresowaniach filatelistycznych, w dużym zakresie zbieżnych z Jego własnymi. Jako człowiek obdarzony nadzwyczajną pamięcią i wiedzą, potrafił godzinami opowiadać o naukach o Ziemi i naukach pokrewnych, a przede wszystkim o ich związkach z wydawanymi na świecie znaczkami pocztowymi. Muszę przyznać, że w trakcie tych spotkań wykazywałem cechy prawie idealnego słuchacza, nie przerywając narracji i rzadko zabierając głos.

Ryc. 2. Pasja fotograficzna profesora Łaskiewicza, której oddawał się podczas częstych wyjazdów terenowych

Na wielki dorobek zawodowy Prof. Antoniego Łaskiewicza składa się około 140 publikacji naukowych, poświęconych głównie mineralogii regionalnej Polski, ze szczególnym uwzględnieniem morfologii kryształów (w tym badania bipiramidalnego pokroju kryształów kwarcu), ale w dorobku tym nie brak prac poświęconych historii i popularyzacji nauki, muzealnictwu, także słowników, tłumaczeń i recenzji. Godne podkreślenia są także Jego zasługi w kształceniu młodej kadry naukowej — był promotorem 10 doktorów oraz recenzentem w 50 przewodach doktorskich i habilitacyjnych. Profesor rozumiał potrzebę poznawania przez młodych petrografów geologii Polski i był inicjatorem licznych wyjazdów terenowych.

W uznaniu zasług naukowych Profesor Antoni Łaskiewicz otrzymał członkostwo honorowe wielu towarzystw naukowych. Został także odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, a za udział w Powstaniu Warszawskim — Krzyżem Walecznych.

Wśród innych zainteresowań Antoniego Łaskiewicza na pierwszym miejscu znajdowała się filatelistyka, którą w sposób profesjonalny i naukowy zajmował się już od roku 1926. Głównymi przedmiotami tej pasji były przede wszystkim znaczki polskie. Już w latach 1928–1930 był prezesem Polskiego Towarzystwa Filatelistycznego w Warszawie, następnie pełnił różne funkcje w Związku Stowarzyszeń Filatelistycznych w Polsce i w Polskim Związku Filatelistów. Był autorem ponad 170 publikacji o tematyce filatelistycznej, w tym współautorem i redaktorem wielkiej monografii *Polskie znaki pocztowe* wydanej w 1935 r. i wznowionej w latach 1960–1973. Pełnił także funkcję redaktora czasopisma filatelistycznego *Ikaros* (1938–1939). Był uznanym ekspertem międzynarodowym, biegłym sądowym, członkiem honorowym wielu stowarzyszeń filatelistycznych krajowych i zagranicznych, posiadaczem licznych odznaczeń filatelistycznych.

Profesor Antoni Łaskiewicz położył nieocenione zasługi w dziedzinie popularyzacji filatelistyki. Dzięki Jego staraniom *Przegląd Geologiczny* wprowadził na swe łamy tematykę filatelistyczną. Od roku 1968 zaczęły się ukazywać krótkie opracowania pt. *Kącik filatelistyczny*. Już w styczniowym numerze *Przeglądu Geologicznego* z tamtego roku można przeczytać krótką informację o znaczkach pocztowych z dziedziny nauk o Ziemi (z wyłączeniem meteorologii, klimatologii i fizyki atmosfery). W tymże pierwszym *Kąciku filatelistycznym* ogłoszono konkurs dla czytelników, w którym przedstawiono reprodukcję patery wykonanej przez Akademię Górniczo-Hutniczą z okazji Święta Górnika 4 grudnia 1966 r. Zadanie polegało na wymienieniu tych znaczków polskich o tematyce górniczej, które nie znalazły się na tej paterze.

Ryc. 3. Karta pocztowa wydana przez Poczta Polska z okazji setnej rocznicy urodzin profesora Antoniego Łaszkiwicza

W następnych edycjach *Kącika filatelistycznego* w latach 1960–1973 Prof. A. Łaszkiwicz przedstawiał w porządku chronologicznym następujące tematy znaczków pocztowych:

- płatki śniegu, lód, lodowce, lądolód, góry lodowe;
- grotty i jaskinie, rysunki naskalne;
- sesje Międzynarodowego Kongresu Geologicznego;
- erozja, wodospady, brzeg morski;
- klejnoty, kamienie szlachetne;
- uczelnie górnicze;
- zwierzęta kopalne, człowiek kopalny;
- Ziemia we wszechświecie;
- srebro, złoto, rudy żelaza i manganu;
- zapory;
- 125-lecie zakładów Carl Zeiss w Jenie.

Zupełnie odmienna była publikacja w czerwcowym numerze *Przeglądu Geologicznego* z 1968 r., w której, pod pretekstem pokazania postaci górnik i hutnika na znaczkach nr 527 i 542, Prof. A. Łaszkiwicz przeprowadził wszechstronną techniczną i naukową analizę projektów oraz sposobu wykonania tych znaczków.

Nieco wcześniej niż w *Przeglądzie Geologicznym*, już w roku 1960, Prof. Łaszkiwicz rozpoczął cykl krótkich artykułów w piśmie przyrodniczym *Wszechświat*, którego rodowód sięga roku 1882. W opracowaniach tych Autor przedstawiał rolę znaczka jako sprzymierzeńca w upowszechnieniu wiedzy o świecie oraz pokazał na znaczkach motywy geologiczne czy zjawiska przyrodnicze, jak trzęsienia ziemi, wulkany, łańcuchy górskie Alp. Wśród tych

małych publikacji, zamieszczanych do roku 1973, znalazły swoje odbicie waż

ne wydarzenia naukowe, takie jak Rok Kopernikowski czy Rok Nauki Polskiej.

Po roku 1980 dużą część filatelistycznych zbiorów tematycznych pozyskało Muzeum Ziemi PAN w Warszawie od spadkobierców Prof. Łaszkiwicza. Były one częściowo zaprezentowane na wystawie pt. *Kolekcjonerskie pasje*, zorganizowanej w Muzeum Ziemi. Zbiory te wymagają jednak uporządkowania i sporządzenia ich naukowej dokumentacji. Powierzenie mi tego zadania uważam za osobisty zaszczyt i za umożliwienie spłacenia przynajmniej części długu, jaki zaciągnąłem w ciągu wielu lat współpracy z tym wyjątkowym Uczonym.

Setną rocznicę urodzin Prof. Antoniego Łaszkiwicza uczciła Poczta Polska, wydając w sierpniu 2004 r. kartkę pocztową z podobizną uczonego i kryształami kwarcu, oznaczoną w spisie całostek symbolem Cp 1355.

Literatura o Profesorze Antonim Łaszkiwiczu

- LANGIER-KUŹNIAROWA A. 1981 — Prof. dr Antoni Łaszkiwicz — wybitny mineralog polski. *Kwart. Geol.*, 25, 1: 1–10.
 MALISZEWSKA A. 1995 — Profesor Antoni Łaszkiwicz — w piętnastą rocznicę śmierci. *Prz. Geol.*, 43, 4: 362–364.
Encyklopedia filatelistyki, 1993 — Wyd. Nauk. PWN Warszawa.
 WÓJCIK Z. 1984 — Antoni Łaszkiwicz 1904–1980. *Rocz. Pol. Tow. Geol.*, 54, 3–4: 437–440.

Aleksander Garlicki